

Gesignaleerd

Alexander van Kessel met medewerking van Peter van der Heiden, Jan Willem Brouwer en Marij Leenders

Joop van den Berg en Bert van den Braak, *Zonder last. Beschouwingen over de regels in de politiek* (Elsevier; Amsterdam 2011) ISBN 978 90 6882 871 9, 209 p., prijs: € 14,95

Sinds mei 2005 verzorgen de parlementair historici Joop van den Berg en Bert van den Braak beurtelings een wekelijkse column op de onvolprezen website <www.parlement.com>. In deze beschouwingen voorzien zij actuele politieke gebeurtenissen en ontwikkelingen van parlementair-historische en staatsrechtelijke kanttekeningen. Hierdoor wordt niet zelden de ‘waan van de dag’ genuanceerd of ontmythologiseerd en worden al te boude beweringen van de huidige generatie politici weerlegd. In *Zonder last* zijn 62 van deze leerzame beschouwingen verzameld.

Ernst Hirsch Ballin, *De Koning. Continuïteit en perspectief van het Nederlandse koningschap* (Boom Juridische uitgevers; Den Haag 2012) ISBN 978 90 8974 634 4, 52 p., prijs: € 9,90

De vaak (ook door politici) gesuggereerde politieke macht of invloed van het staatshoofd bestaat niet, aldus staatsrechtgeleerde en voormalig minister Hirsch Ballin. De Koning maakt immers geen deel meer uit van de uitvoerende macht. Hij fungeert tegenwoordig vooral als ‘verbindende kracht in een open samenleving’ (p. 5) en maakt als ‘stabiele constitutionele verankering [...] transities mogelijk’ (p. 47). Om die rol in stand te houden is het volgens Hirsch Ballin ongewenst dat het koningschap ‘tot inhoudsloos ceremonieel wordt teruggebracht’, maar ook dat het staatshoofd onderwerp van politisering wordt (p. 24). Hirsch Ballin pleit daarom voor handhaving van de huidige positie van het koningschap. Zijn inschatting dat het voorstel van de D66-Kamerleden Schouw en Van der Ham om de bepalingen van het Reglement van Orde van de Tweede Kamer inzake de kabinetsformatie ‘weinig kans’ lijkt te maken (p. 40), is niettemin inmiddels gelogenstraft.

Bert Bukman, *Het slagveld. De lange weg naar het kabinet-Rutte* (Meulenhoff; Amsterdam 2011) ISBN 978 90 290 8820 6, 287 p., prijs € 19,95

Journalist Bert Bukman beschrijft aan de hand van onder meer gesprekken met (anoniem gebleven) betrokkenen de kabinetsformatie van 2010. De auteur stelt dat de formatie een andere uitkomst had kunnen krijgen. De onderhandelingen over Paars Plus (juli) mislukten naar de mening van Bukman doordat Cohen te weinig toegevend was in de richting van Rutte, terwijl een telefoontje van de PVDA-leider met Klink begin september diens overhaaste

vertrek uit de CDA-fractie had kunnen voorkomen, waarmee hij de kans op een VVD-PVDA-CDA-kabinet had vergroot. Bukman miskent in zijn speculatie echter doorslaggevende factoren als de voorkeur van Rutte voor een VVD-PVV-CDA-kabinet, de weerzin bij een groot deel van de VVD-achterban (*De Telegraaf*) tegen deelname aan een 'links' kabinet en de minstens even zo grote afkeer bij CDA-voorman Verhagen tegen hernieuwde regeringssamenwerking met de PVDA. Bij de presentatie van het boek kwalificeerde Sybrand van Haersma Buma, bij de formatie betrokken als secretaris van de CDA-fractie, Bukmans relaas als 'geloofwaardig'.

Martijn van der Steen e.a., *Niets te zien. De ambtelijke voorbereiding van een kabinetswisseling* (Boom Lemma; Den Haag 2011) ISBN 978 90 5931 732 1, 76 p., prijs: € 15,-

'Is het geheim?' 'Nee.' 'Mogen we het zien?' 'Nee.' 'Wordt er iets verborgen?' 'Nee, natuurlijk niet!' (p. 25) Aldus een dialoog in het inzichtgevende essay dat acht onderzoekers van de Nederlandse School voor Openbaar bestuur in Den Haag schreven over de ambtelijke voorbereiding van de kabinetsformatie van 2010. Vier – niet nader genoemde – ministeries werkten mee aan het onderzoek, dat analyseert hoe de departementen tijdens deze transitieperiode professioneel zorg dragen voor een soepele bestuurlijke overgang van de ene naar de andere minister.

Jan de Bruijn, *De sabel van Colijn. Biografische opstellen over religie en politiek in Nederland* (Verloren; Hilversum 2011) ISBN 978 90 8704, 370 p., prijs: € 29,-

Het vertrek van Jan de Bruijn bij het Historisch Documentatiecentrum voor het Nederlands Protestantisme, waarvan hij tussen 1986 en 2004 directeur was, werd opgeluisterd met een heruitgave van een selectie van diens biografische artikelen. Antirevolutionaire iconen als Abraham Kuyper, H. Colijn en P.S. Gerbrandy en christelijk-historische voorlieden als A.F. de Savornin Lohman en J.Th. de Visser worden trefzeker beschreven. Een eervolle vermelding kreeg deze bundel van J.L. Heldring, die zich voor de allerlaatste aflevering van zijn rubriek 'Dezer dagen' (*NRC Handelsblad*, 5 april 2012) liet inspireren door een opstel uit deze bloemlezing.

Jan Willem Stutje, *Ferdinand Domela Nieuwenhuis. Een romantische revolutionair* (Houtekiet/Amsab en Atlas/Contact; Antwerpen/Gent en Amsterdam 2012) ISBN 978 90 8924 204 4, 551 p., prijs: € 34,95

Bijna twintig jaar na Jan Meyers' *Domela, een hemel op aarde* levert Stutje, eerder biograaf van Domela's verre politieke nazaat Paul de Groot, een nieuw levensverhaal af van de charismatische pionier van het Nederlandse socialisme. Stutje plaatst 'Us Ferlosser' meer dan Meyers in een internationale context en analyseert het charisma van Domela. Diens kortstondige lidmaatschap van de Tweede Kamer (1888-1891) krijgt slechts summiere aandacht. Domela kreeg in de vergadering van burgerheren geen handen op elkaar voor zijn compromisloze getuigenispolitiek. De andere parlementariërs trokken een cordon sanitaire rond hem op. De biograaf concludeert dan ook dat hij 'er niet in slaagde om in de Kamer te excelleren.' (p. 173) Na de verkiezingen van 1891 kwam hij niet terug. Domela keerde zich vervolgens steeds verder

af van de parlementaire weg. ‘Vergis ik mij niet dan heeft het [...] zijn langsten tijd gehad’ (p. 210) aldus Domela over het parlementaire stelsel.

Annemarie Gualthérie van Weezel, *De smaak van de macht. Gesprekken met oud-premiers* (Conserve; Schoorl 2011) ISBN 978 90 5429 321 7, 159 p., prijs: € 17,99

NOS-redacteur Gualthérie van Weezel – tevens dochter van een Tweede Kamerlid en echtgenote van de oudste zoon van prinses Irene – sprak voorjaar 2011 met alle nog levende oud-premiers over hun ervaringen in het ambt, maar ook over de periode nadat zij het Catshuis hebben verlaten. Het resulteerde in een niet al te pretentieuus boekje met aardige observaties van de oud-premiers. Een enkele uitspraak blijft hangen. Van Agt is ervan overtuigd: ‘Eén ding is zeker: macht werkt verslavend. En iedereen die beweert dat dat niet het geval is, is niet eerlijk.’ (p. 62)

Dick Dolman, *Politiek samenspel. Biografische notities* (Boom; Amsterdam 2012) ISBN 978 94 6105 0298, 283 p., prijs: € 19,90

Dick Dolman, van 1970 tot 1990 lid van de Tweede Kamer, waarvan van 1979 tot 1989 als voorzitter, blikk onderhoudend terug op zijn leven in een 87-tal korte notities. De meeste zijn verbonden aan personen die op enig moment een rol hebben gespeeld in zijn leven: familieleden, studiegenoten, vrienden en politici (uit binnen- en buitenland). Dolman besluit met zijn pleidooi tijdens de kabinetsformatie van 2010 aan informateur Tjeenk Willink om een Paars Plus-kabinet samen te stellen onder leiding van Neelie Kroes. Er werd niet geluisterd.

Stan de Jong en Koen Voskuil, *Neelie Kroes. Hoe een Rotterdams meisje de machtigste vrouw van Europa werd* (Nieuw Amsterdam; Amsterdam 2011) ISBN 978 90 468 1094 1, 416 p., prijs: € 19,95

Neeke Eysbroek e.a., *Haagse hakken. Succesvolle vrouwen in de Nederlandse politiek* (Balans; Amsterdam 2012) ISBN 978 94 600 3397 1, 286 p., prijs: € 19,95

Het is een wat erg ronkende ondertitel: *Hoe een Rotterdams meisje de machtigste vrouw van Europa werd*. De auteurs hebben blijkbaar Angela Merkel even over het hoofd gezien. Niettemin leveren De Jong en Voskuil een goed geschreven en kritische biografie over een uitgesproken politica met een uitzonderlijk lange staat van dienst: tussen 1971 en 1986 was zij achtereenvolgens lid van de Tweede Kamer voor de vvd, staatssecretaris van Verkeer en Waterstaat, wederom Kamerlid en minister van V&W; sinds 2004 is ze Eurocommissaris. Een Rotterdamse in hart en nieren, volgens de auteurs, een controlfreak die desondanks in tal van affaires en schandalen terecht kwam – maar ze alle overleefde. Ook in *Haagse hakken* natuurlijk een rol voor Kroes, maar daarin is zij een van de vele vrouwen – die overigens niet alle in Den Haag werkzaam zijn – die persoonlijk aan de tand worden gevoeld over hun rol in de politieke arena. Aan de hand van zeven factoren (kindertijd, karakter, persoonskenmerken, kennis, kunde, kansen, keuzes en kerels) proberen de auteurs het succesverhaal van ‘de vrouw in de Nederlandse politiek’ te verklaren. Want dat succes is evident: met ruim 40 procent vrouwelijke Kamerleden staat Nederland achtste op de wereldranglijst. (PVDH)

Ferry Mingelen, *Graven rond het Binnenhof. Verhalen over Den Haag* (Conserve; Amsterdam 2011) ISBN 978 90 5429 322 4, 200 p., prijs € 17,99

In een vlot geschreven boekje schetst Ferry Mingelen, decennialang het gezicht van *Den Haag Vandaag*, een beeld van zijn professionele biotoop, het Binnenhof, en de omgeving daarvan. Ofschoon zijn impressies vaak een autobiografisch karakter hebben, gaan ze slechts incidenteel over zijn politieke ervaringen. Zolang hij er nog werkzaam is, valt een publicatie hierover niet te verwachten, aldus Mingelen. Aan de hand van een persoonlijke ontdekkingsstocht passeren de geschiedenis van de Ridderzaal, het Eerste Kamergebouw en de verloren gewaande Hofkapel van de graven van Holland de revue.

Kim van Keken, *Ons past bescheidenheid. Het verhaal achter een minderheidskabinet* (Van Genneep; Amsterdam 2012) ISBN 978 94 6164 154 0, 174 p., prijs: € 14,95

Voormalig *Volkskrant*-journaliste Van Keken gaat met hink-stap-sprongen door de avonturen van het kabinet-Rutte, het eerste echte minderheidskabinet in de naoorlogse parlementaire geschiedenis. Vanaf de verschillende formatiepogingen tot het einde in de Catshuisbesprekingen schetst zij een beeld van een periode waarin steeds nieuwe partijen aanschoven om Rutte aan een meerderheid te helpen, met inlevering van soms principiële standpunten om het land regeerbaar te houden. Vlotgeschreven, maar volgende keer graag kiezen tussen *regierungsfähig* of een adequate Nederlandse vertaling (het terugkerende ‘regeringsfähig’ is echt geen woord). (PVDH)

Max van Weezel, *Haagse fluisteraars* (Balans; Amsterdam 2011) ISBN 978 94 600 3351 3, 87 p., prijs: € 6,95

Parlementair journalist Max van Weezel (*Vrij Nederland, Met het oog op Morgen*) schreef een onthutsend boekje over de invloed van het fenomeen ‘politiek assistent’, de spindoctor die zich bekommert om het imago van de minister of partijleider. In niet onbelangrijke mate hebben deze ‘mannelijksmakers’ de relatie tussen PVDA en CDA tot een permanente publicitaire oorlog gemaakt. Het kabinet-Balkenende IV ging ten slotte ten onder aan het door de politiek adviseurs aangemoedigde wederzijdse wantrouwen.

Kees Brants (red.), *Journalistiek en politiek in onzekere tijden* (Boom Lemma; Den Haag 2012) ISBN 978 90 5931 799 4, 114 p., prijs: € 22,50

Een vijftal gerenommeerde auteurs uit wetenschap, journalistiek en politiek analyseert het spanningsveld tussen media, politiek en publiek. De veranderende politieke cultuur, waarin populisme steeds meer de boventoon voert, heeft effect op de verhouding tussen media en politici. Gesproken wordt over een populistisch-publicitair complex, waarin zelfs *truth free politics* en *fact free journalism* voorkomen, alles gericht op zo veel mogelijk kiezers en zo hoog mogelijke kijkcijfers. De hamvraag klinkt op het eind: ‘Hoe kunnen grote groepen van de bevolking bereikt [blijven] worden met kwalitatief goede politieke informatie?’ Een antwoord op die vraag blijft echter uit. (PVDH)

Paul Walters, *Tijd voor politiek. 66 landelijke politici over Tijd* (Gopher; Amsterdam 2012) ISBN 978 90 5179 782 4, 291 p., prijs: € 19,90

Een originele invalshoek voor een interviewboek over politiek: de tijd. Het leven van een politicus zou jachtig zijn, de spreektijden beperkt; wat doen die politici nu de hele tijd en hoe is hun timing? Dit soort vragen staat centraal in *Tijd voor Politiek*. Jurist en mediator Walters leverde een mooi verzorgd boek, met diepte-interviews en fraaie foto's. (PVDH)

Ronald van Raak, *Op zoek naar vrijheid. Een filosoof in de politiek* (Van Gennepe; Amsterdam 2012) ISBN 978 94 6164 153 3, 174 p., prijs: € 12,95

Onder het etiket van 'historicus en filosoof' schreef Ronald van Raak een boek dat toch eigenlijk meer een werk van de SP-politicus Van Raak is. Dat zet de lezer enigszins op het verkeerde been. Het verbond van 'filosofie en alledaagse politieke praktijk' levert zo wel heel partijgebonden inzichten op. (PVDH)

Boris van der Ham, *De vrije moraal. Seks, drank en drugs in de Tweede Kamer* (Bert Bakker; Amsterdam 2012) ISBN 978 90 351 3893 3, 144 p., prijs: € 12,50

D66-Kamerlid Van der Ham betoogt in zijn boekje dat het hebben van een 'vrije moraal' zeker niet hetzelfde is als het hebben van geen moraal. Ook de vrije moraal stelt grenzen aan het menselijk gedrag. Na het eeuwenlang bevechten van de vrijheid op een dominante religieuze cultuur is het nu aan de vrije moraal zelf om de verantwoordelijkheid te nemen en te onderzoeken hoe deze zich verhoudt tot de 'seks, drank en drugs'-problematiek uit de ondertitel. (PVDH)

Paul Kalma, *Makke schapen. Over volgzame burgers en vluchtige politiek* (Bert Bakker; Amsterdam 2012) ISBN 978 90 351 3642 7, 255 p., prijs: € 17,50

In *Makke schapen* trekt oud-PVDA-Kamerlid en oud-directeur van de Wiardi Beckmanstichting – het wetenschappelijk bureau van de PVDA – ten strijde tegen het naar zijn mening al te dominante neoliberale denken in de samenleving en in zijn partij. Partijen zijn bestuurdersorganisaties geworden die het heersende denken volgen. Resultaat: de burger heeft zich van de partijen vervreemd en zoekt zijn heil in populistische vluchtige politiek. Verworden tot makke schapen, wachtend op de grote boze wolf. Voor een samenvatting: zie Kalma's bijdrage aan het *Jaarboek Parlementaire Geschiedenis 2011*. (PVDH)

Paul Lucardie en Gerrit Voerman (red.), *Populisten in de polder* (Boom; Amsterdam 2012) ISBN 978 94 6105 704 4, 238 p., prijs: € 18,50

Het populisme staat sinds de triomftocht van Geert Wilders bij de verkiezingen van 2010 volop in de aandacht van academici – overwegend uit politicologische hoek – en publicisten. DNPP-onderzoekers Lucardie en Voerman voegen daaraan een bundel historische beschouwingen over oorsprong, ontwikkeling en karakter van het verschijnsel in Nederland toe. Na een noodzakelijke uiteenzetting over de definitiekwestie volgen hoofdstukken over populistie-

sche elementen in de Nederlandse politieke geschiedenis tot 1990, de SP (volgens de auteurs de eerste echte populistische partij in Nederland), de 'Leefbaren', Fortuyn, Verdonk en Wilders. Een zeer nuttig overzichtswerk, dat onvermijdelijk in de toekomst updates zal behoeven.

Ida J. Terluin, *100 jaar Boer Koekoek* (Faculteit Ruimtelijke Wetenschappen Rijksuniversiteit Groningen; Groningen 2012) ISBN 978 90 367 5592 4, 159 p., prijs: € 12,50

Bij gelegenheid van het honderdste geboortejaar van Hendrik 'boer' Koekoek (1912-1987) schreef landbouweconome en -historica Ida Terluin (Landbouw-Economisch Instituut) een beknopte studie waarin ze de betekenis van de politicus en zijn partij probeert te duiden. Terluin komt, onder meer op basis van het partijblad *De Nieuwe Boer*, tot een positiever beeld dan door de historiografie tot dusver is gevestigd. Ze concludeert dat de Boerenpartij 'één van de meer succesvollere [sic] protestpartijen aan de rechterflank van het politieke spectrum' is geweest. (p. 145) Aangezien de Tweede Kamer voor Koekoek en zijn Boerenpartij het voornaamste podium was, is het jammer dat de auteur relevante parlementair-historische studies en de bijdragen van Koekoek aan de *Handelingen van de Tweede Kamer* ongebruikt heeft gelaten.

Leonard Ornstein, *De jonge Fortuyn* (De Bezige Bij; Amsterdam 2012) ISBN 978 90 234 7311 4, 207 p., prijs: € 17,50

Tien jaar na de dood van Pim Fortuyn publiceerde journalist Leonard Ornstein alvast een boek over de eerste 24 jaren van diens leven. Het is een appetizer voor de volledige biografie van Fortuyn waarop Ornstein in 2014 hoopt te promoveren. Voor de parlementair historicus bevat deze voorpublicatie nog weinig substantieels over de man die in 2002 de nationale politiek opschudde: de brief uit februari 1967 waarin de jonge Fortuyn bij KVP-fractievoorzitter Norbert Schmelzer vraagt 'wat de mogelijkheden zijn in 't algemeen en wat in het bijzonder de mogelijkheden in uw partij zijn' (p. 119) was al gepubliceerd in het *Jaarboek Parlementaire Geschiedenis 2002*.

Leo Lucassen en Jan Lucassen, *Winnaars en verliezers. Een nuchtere balans van vijfhonderd jaar immigratie* (Bert Bakker; Amsterdam 2011) ISBN 978 90 351 36434, 302 p., prijs: € 19,95

In *Winnaars en verliezers* toetsen historici en immigratie-/integratiespecialisten Leo en Jan Lucassen volgens eigen zeggen de meningen over integratie en immigratie aan de feiten. De aanleiding voor deze studie was de grote meningsverandering over dit onderwerp sinds de opkomst van Pim Fortuyn (2001-2002). Deze meningen blijken vaak op drijfzand en halve waarheden te berusten en de auteurs willen deze toetsen aan feiten, cijfers, statistieken en grafieken. Zij concluderen dat de vestiging van nieuwkomers ontegenzeggelijk steeds tot hardnekkige problemen heeft geleid, maar hun komst heeft onze samenleving én de nieuwkomers zelf ook veel opgeleverd. De in de titel vermelde 'nuchtere balans' suggereert een neutraliteit die met betrekking tot dit onderwerp moeilijk is waar te maken. Voor de goede verstaander zit in deze belangwekkende studie een duidelijke boodschap. (ML)

Jaap Moes, *Onder aristocraten. Over hegemonie, welstand en aanzien van adel, patriciaat en andere notabelen in Nederland, 1848-1914*. Adelsgeschiedenis IX (Verloren; Hilversum 2012) ISBN 978 90 8704 295 0, 358 p., prijs: € 39,-

Volgens het algemeen heersende beeld verloor de Nederlandse adel bij de grondwetswijziging van 1848 zijn privileges, waarna hij opging in de gegoede burgerij. De historicus Jaap Moes toont in zijn proefschrift over de Nederlandse aristocratie in de tweede helft van de negentiende eeuw echter overtuigend aan dat de aristocratie ook na 1848 zeer machtig en rijk was én haar eigen collectieve identiteit behield. Ook op het Binnenhof bleven baronnen, jonkheren, graven en ridders nog tot de Eerste Wereldoorlog oververtegenwoordigd door gebruik te maken van hun netwerken en zich te ontwikkelen tot een professionele bestuurlijke elite. Moes stelt daarbij vast dat de notabelen tot het einde van de negentiende eeuw het best vertegenwoordigd waren in de ARP. De breuk tussen Kuyper en De Savornin Lohman in 1894 en de oprichting van de CHU wordt door Moes geplaatst in het perspectief van het aristocratische streven naar machtsbehoud. Ook de Unie zou vervolgens 'onevenredig invloedrijk' blijven. (p. 114-120)

Kim van der Wijngaart, *Bondgenootschap onder spanning. Nederlands-Amerikaanse betrekkingen, 1969-1976* (Verloren; Hilversum 2011) ISBN 978 90 8704 243 1, 243 p., € 27,-

Dit vlot leesbare proefschrift behandelt de diplomatieke betrekkingen tussen Nederland en de Verenigde Staten. Evenals in de decennia daarvoor onderhield de Amerikaanse ambassade in Den Haag in de jaren 1969-1976 nauwe contacten met Kamerleden van de grote partijen. Hierover moet indertijd veelvuldig aan Washington zijn gerapporteerd. Helaas vinden we daarvan weinig terug in dit boek. Uitzondering is een mooi verslag van een gesprek met Joop den Uyl. In augustus 1969 presenteerde de PVDa-fractieleider zich tegenover een ambassade-medewerker als een representant van de gevestigde orde die duidelijk afstand nam van Nieuw Links. Hij sprak steeds in de derde persoon over 'deze jongeren'. (JWB)